

Політико-правові ідеї Івана Франка

Циганок М.Г. ст. викл

Кафедра дпд та українознавства

Виникнення права, держави є природний історичний процес людського співжиття, результат розвитку людського розуму, сім'ї, матеріальних умов і класової боротьби.

Різний рівень суспільного і політичного життя, різниця історичних і географічних умов – причини різних форм національного права і держави.

Ці теоретичні погляди Тараса Шевченка і Михайла Драгоманова у вітчизняній політико-правовій думці продовжував й видатний мислитель і громадський діяч, письменник і філософ Іван Франко (1856-1916). Всі етапи його життя і творчості - від бунтівного «Вічного революціонера» до роздумів «З останніх десятиліть» - поєднує одна тема: боротьба за «хлопські справи».

Незатухаючий біль за долю «народу-батрака» пронизує всю його творчість і громадсько-політичну діяльність. Найвищим ідеалом він вважав боротьбу за щастя, свободу людини.

Як природа, так і суспільство, писав Франко, перебувають у постійному розвитку. Суспільний розвиток - закономірний процес поступального руху, в основі якого лежить суспільна праця - той плідний початок, що наповняє життя людей змістом, поєднує їх. Відкидаючи марксистський матеріалізм і детермінізм у тлумаченні історичного процесу, він поділяв марксистське положення про те, що економічний стан народу є основою його життя, прогресивного розвитку суспільства. Тому обґрунтовував необхідність економічного перевороту і його закріплення політичними і духовними змінами.

Джерелом і носієм влади в державі, вважав І. Франко, повинна бути більшість суспільства. Влада і воля його мають збігатися - лише тоді влада набуває народного характеру. Суспільні і політичні інститути - це «зовнішній прояв», «надбудова виробничих відносин і форм даного суспільства»; основою державно-правових інститутів визнавав «способи виробництва і циркуляцію суспільного багатства».

У марксистському дусі письменник трактував походження держави, верховної влади і панування людини над людиною. До найбільш важливих складових держави як відокремленої від суспільства політичної влади він відносив «армію, поліцію, суд, судочинство й адміністрацію». І. Франко писав, що влада в державі є втіленням не тільки волі царів, але і сили. Ця сила надає державній владі можливість нав'язувати владну волю. «Сучасна держава - держава капіталіст». Він критично ставився до конституціоналізму буржуазних держав, їх парламентів. Конституцію габсбурзької імперії письменник називав формальною, «паперовою» - за проголошені в ній політичні свободи треба боротись. Існуючі юстицію, закони вважав несправедливими, неправовими.

На його думку, право існує в двох формах як правові звичаї і як закони. Закони в тлумаченні вченого - система нормативно-правових актів, виданих державою або її органами. За їх юридичною силою ділив на конституційні і поточні, загальнодержавні і місцеві. Додержувався думки, що закони повинні видаватися лише найвищими представницькими органами держави - парламентами.

Майбутній соціалізм бачився філософу не диктатурою пролетаріату з державною власністю, а «свобідною громадою» і свободою кожної людини. У «Програмі галицьких соціалістів» він підкреслював; цей лад «буде базуватися на самім широкому самоврядуванні громад, повітів і країв, що складаються з вільних людей і об'єднаних між собою вільною федерацією, заснованої на солідарності інтересів. ...Девізом вищої історичної еволюції буде: солідарність і воля». У статті «Що таке поступ?» Франко застерігав: марксистська концепція пролетарської демократії в образі народної держави небезпечна: «народна держава стала б; найбільшою народною тюрмою». Отже, як і Драгоманов, він надавав важливу роль у майбутньому суспільстві правам і свободам людини.

Національна свобода, за І. Франком, - складова частина політичної. «Нація, що в ім'я державних чи яких-небудь інших інтересів гнітить, душить і затримує вільний розвиток іншої нації, - риє могилу собі самій і тій державі, якій нібито служить це гноблення». Пріоритет політичної свободи робить «національну справу справою другорядною». У статті «Поза межами можливою» він зазначав, що політична самостійність України, яку обґрунтував Юліан Бачинський у брошурі «Україна irredenta», «лежить для нас поки ще, з нашої теперішньої перспективи, поза межами можливого». Його проект майбутньої федерації включав:

1) створення федерації в складі возз'єднаної єдиної України; 2) створення федерації звільнених народів Росії; 3) об'єднання слов'ян у єдиній федерації; 4) проголошення всесвітньої федерації.

Таким чином, Франко послідовно розвивав ідеї кирило-мефодіївців про федералізм, демократію, права і свободи людини, критично ставився до марксистського вчення про державу і право. В умовах української бездержавності, яку пояснює відсутність фундаментальних розробок з теорії права і держави, вітчизняні мислителі запропонували по суті європейську альтернативу самодержавній Росії, «дикому капіталізму», «тюрмі народів» шлях політичних, соціальних і національних прогресивних перетворень, можливість соціалістичної перспективи.